

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De prudentia Dispositionis & iudicio. Capvt II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

DE
DISPOSITIONE
ET PARTIBVS
ORATIONIS.

LIBER SEXTVS.

Eius dignitas.

CAPVT PRIMVM.

Dispositio-
nis excel-
lentia.

T ingenij fontes inuentio, sic iudicij dispositio recludit, qua nulla virtus ad pulchritudine orationis aptior, concinniorve reperiri potest; vt à qua omnis concinnitas, & præcipuus emergit in structura decor: Neque enim, vt ait Quintilianus, quanquam fuis omnibus mēbris, statua sit, nisi collocetur: & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moti perdunt, quo viguerunt vsu: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam naturam stare ordine putant, quo confuso peritura sunt omnia: sic oratio carens hac virtute tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohereat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec sine proposito casum potius quam consilium sequatur. Hac ille.

Natura
sua per or-
dinem.
Ordo.

Ex quibus multorum huius temporis scriptorum imperitiam redarguas, qui præferui-

do quodam ingenij calore accingunt se ad scribendum, antequam quid velint, aut quomodo secum fuerint meditati.

Quamobrem toto orationis cursu videas volentem stylum, & ludibundum, qui in aëre vndique flosculos aucupatur, solidæ rationis parum, aut nihil habet. Destituitur enim iudicio, qua pars est eloquentiæ optima, ac per totum corpus sermonis æquabiliter diffusa: huius pondere subsultans leuitas firmatur, imperfecti ingenij foetus veluti lambuntur, & formantur, omnis denique ratio, ac cultus enitescit.

Stylus volans & ludibundus.

De prudentia Dispositionis, & iudicio.

CAPVT II.

PRIMÆ partes dispositionis sunt ex ampla rerum copia, quas siue lectio auctorum suggererit, siue fons ingenij profuderit, pauca, & præclara seligere. Vehementer enim errant (quod superius docui) qui in eo decus eloquentiæ situm existimant, si quàm maximè prolixas orationes habeant, & nihil eorum, quæ orationes fugi-
ntis prima pars dele-
ctus.

Gg 2

quæ oratio.

quæ excogitant, aut inuenerint omittant: ex qua cupiditate fit, vt non modo communia, sed aliena quæque, & frigida amplificationis desiderio intrudant. Vt enim Macedonum Phalanx ex modico, sed lectissimo militum numero confata, suis præsidio, hostibus exitio fuit. Contra verò innumerabiles Darij copiarum suis ipsa viribus distractæ, atque laceratæ, non tam adiumenta virtutis, quam impedimenta exercitus censebantur. Ita profecto in orationibus euenit, quæ breues, ac substructæ lectis rebus, ac rationibus instructæ sunt, longè acrius percussunt animos: contra longæ, fluctuantes, confusæ, pondus & ictum non habent.

Sedeat igitur in dispositionis limine iudicium, tanquam Regius Censor, qui inuenta omnia maturius examinet, aliena repudiet, negligat communia, rara, si non ad rem fuerint, non grauiter relinquat, eligat pulchra, neruosa, florida, & quod maximum est, recta ad rem collineantia. Multa enim per sepe dicuntur fucata, quæ apud imperitos alicuius gratiæ lenocinio se insinuant: At si à grauius viris excutiantur, vel modicè pertractentur, statim quasi leuiculi flores in manibus emarcescent. Contra, quæ sunt acriter excogitata, & prudentissimo ingenij examine selecta, minus habent simulatæ venustatis, plus ponderis, & intelligentiæ, ideoque accuratius instruant, ac delectant diutius.

De triplici dispositione in genere.

CAPVT III.

Dispositio à Dialecticis vulgo in tria genera diuiditur. Vna dicitur naturalis, altera arbitraria, tertia artificialis.

Naturalis est, quæ naturæ ordinem sequitur, atque imitatur: atque id quatuor potissimum rebus, tempore, natura, loco, dignitate, quod obseruat Aristoteles in Logicis. Tempore, aliud alio prius, posteriusue dicitur, quemadmodum hodiernus dies prior est crastino, crastinus perendino: Item bellum Macedonicum prius ciuili, Punicum prius Macedonico. Natura alia alijs priora sunt existendi necessitate, vt sol luce, animal homine: & ad summum totum patribus, causa euentis, subiecta adiacentibus. Loco priora dicuntur, quorum vnum præcedit aliud positio: sic vltima celo, citima terris dicitur luna.

Dignitate prius est quod præstantius habetur, vt aurum argento, argentum plumbo.

Ordo arbitrarius est, qui nulla certa ratione constat, sed solo dicentis, aut scribentis arbitrio dispensatur. Talis est liber Aelianus de animalibus, vbi omnia de industria permiscet, & si quis rationem quærat: Homo est (inquit) sui arbitrij, sicut illi pro voluntate scribere.

Artificialis ordo est, qui ab arte ad aliquem destinatum finem aut voluptatis, aut vtilitatis dirigitur, ex quo plerumque minime seruat naturæ ordine, prima posterioribus subiungit. Talis est ordo poetarum, qui de industria res ab ouo non citant, sed à fine, aut medio incipiunt, deinde principia data occasione intermiscunt, quò magis pendèant animi, & plus ex inopinato rerum euentu colligant suauitatis. Item artificialis dicitur, quòd non sponte naturæ vbiq; profusus, sed ab arte cultus, & instructus apparet.

De triplici dispositione artificiali.

CAPVT IV.

Aristoteles in Logicis triplicem artificiosam dispositionis speciem notat: Vna est analytica, seu resolutiua; altera compositiua; tertia definitiua.

Analytica quatuor modis fieri, constituiturque solet. Primo quidem, cum à toto ad partes, quas Philosophi integrantes, Cicero totius appellat, fit processus: vt si quis de toto homine primum dicat, deinde singulas corporis partes pedetentim discutiat. Secundus est, cum non in partes totius, sed in partes generis fit gradatio: vt si explicata fortitudine, de magnanimitate in aggrediendo, & patientia in tolerando disserat. Tertius, cum propositio aliqua gradatim in sua principia resoluitur: vt si dicam tolerandum esse dolorem, quia honestum est, & honestum, quia cum virtute coniunctum. Quartus, cum à fine ad media regressus, per similem gradationem instituitur: vt si quis prouideat Rhetoricam finem esse benedicere bene dici non posse sing. elocutione, elocutionem verbis, quasi corpore, rebus non secus nec anima constare, ideo inchoandum ab istis illi, qui ad destinatum scopum peruenire velint.

Contraria est dispositio *synthetica*, & quatuor item modis opposita: nam à partibus totius ad

Dispositio
triplex

Examen
Styli.

Dispositio
triplex
Ex
amin
exem
pla.

Dispositio
artificiosa
triplex.